

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

MODERNIZATION OF PROFESSIONAL EDUCATION: PROFESSIONAL SELF-EMPLOYMENT OF FUTURE PROFESSIONALS

Розглянуто теоретичні основи професійного саморозвитку майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій. Здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми професійного саморозвитку майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій та її місця в сучасних наукових дослідженнях вищої школи. Розглянуто проблеми професійного саморозвитку майбутніх фахівців, основні аспекти розвитку творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти й самореалізації особистості. Визначено основні аспекти професійної освіти, а також професійного саморозвитку майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій відповідно до нинішніх потреб суспільства.

Ключові слова: інформатизація освіти, інформаційні технології, професійна діяльність, професійний саморозвиток, особистісний потенціал, професійне становлення.

Rассмотрены теоретические основы профессионального саморазвития будущих специалистов в области информационных технологий. Осуществлен анализ психолого-педагогической литературы по проблеме профессионального саморазвития будущих специалистов в области информационных технологий и ее места в современных научных исследованиях высшей школы. Рассмотрены проблемы профессионального саморазвития будущих специалистов, основные аспекты развития творческих способностей и навыков самостоятельного научного познания, самообразования

и самореализации личности. Определены основные аспекты профессионального образования, а также профессионального саморазвития будущих специалистов в области информационных технологий в соответствии с нынешними потребностями общества.

Ключевые слова: информатизация образования, информационные технологии, профессиональная деятельность, профессиональное саморазвитие, личностный потенциал, профессиональное становление.

The theoretical bases of professional self-development of future specialists in the field of information technologies are considered. The analysis of psychological and pedagogical literature on the problem of professional self-development of future specialists in the field of information technologies, and its place in modern scientific researches of higher education is carried out. The problems of professional self-development of future specialists, the main aspects of development of creative abilities and skills of independent scientific knowledge, self-education and self-realization of personality are considered. The main aspects of professional education, namely the professional self-development of future specialists in the field of information technologies according to the current needs of society, are determined.

Key words: informatization of education, information technologies, professional activity, professional self-development, personal potential, professional formation.

УДК 378.14

Карабін О.Й.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри інформатики
і методики її викладання
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми професійного саморозвитку майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій засвідчив, що ця проблема вивчена не до кінця. У наукових дослідженнях вона аналізується з урахуванням освітнього середовища, активного впливу соціального середовища на основі особистісних значущих прагнень ефективної самореалізації та професійного становлення.

Професійний саморозвиток майбутніх фахівців (з урахуванням впливу освітнього середовища) ґрунтується на основі особистісного саморозвитку відповідно до майбутньої професійної діяльності з формуванням професійно значущих якостей і важливих рис, професійних знань і вмій, творчих здібностей. Він здійснюється в контексті освітнього процесу з наповненням професійної діяльності змістом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемі розвитку системи освіти в Україні приділено значну увагу в дослідженнях вітчизняних науковців (С.У. Гончаренка, Ю.О. Дорошенка,

І.А. Зязюна, В.Г. Кременя, О.Г. Мороза, Н.Г. Ничкало, С.О. Сисоевої й ін.); теоретичні засади професійного саморозвитку майбутніх фахівців розкриваються в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців (В.П. Беспалька, Е.С. Заір-Бек, В.Х. Кілпатрік, С.Б. Кримського, Н.В. Матяш, О.М. Пехоти, О.С. Полат, М.М. Савчин, Г.К. Селевко, С.О. Сисоевої, В.І. Слободчикова, І.Д. Чечель та ін.); концептуальні основи комп'ютеризації навчання й інформатизації освіти розглядалися в роботах Н.Р. Балик, В.Ю. Бикова, А.Ф. Верлань, Р.С. Гуревича, М.І. Жалдака, Ю.С. Рамського, Н.В. Морзе, М.І. Шкіля й ін.; наукові основи навчання з використанням інформаційних технологій – у працях І.Є. Булах, М.Ю. Кадемії, Т.І. Коваль, Ю.І. Машбиць, Л.М. Романишиної й ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Професійний саморозвиток як усвідомлений процес, найвища форма розвитку особистості, її вдосконалення й самовдосконалення спрямований на реалізацію потенціалу в діяльності та поступовому сходженні до професіоналізму. Професійний саморозвиток характеризу-

ється як складний, багатогранний процес, спрямований на становлення, інтеграцію та реалізацію в професійній діяльності фахово значущих особистісних рис і здібностей, професійних знань і вмінь майбутнього фахівця [2, с. 11]. Він визначається як свідомо діяльність особистості, спрямована на повну самореалізацію себе як особистості в тій соціальній сфері діяльності, яка визначає її майбутню професію.

Професійний саморозвиток є багатокомпонентним особистісно та професійно значущим процесом, який заснований на безперервній взаємодії загального й індивідуального, що сприяє розкриттю й усвідомленню професійно значущих особистісних особливостей, адекватному й активному їх використанню в професійній діяльності [6]. Професійний саморозвиток – це розвиток у суб'єкта особистісних, професійно важливих рис, загальних і спеціальних (професійних) творчих здібностей [3, с. 95].

Основна ідея проблеми професійного саморозвитку – це ідея детермінації розвитку особистості діяльністю, тому особистість у більшості досліджень вивчається з позицій її відповідності професії. Професійний саморозвиток можливий лише в результаті «єдності розвитку як професіоналізму, так і особистісного розвитку» [9, с. 1].

Мета статті полягає в розгляді аспектів професійної освіти, а саме професійного саморозвитку майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. Інформатизація сучасного суспільства призводить до значного зростання обсягів інформації, що є такими самими стратегічними ресурсами, як і традиційні й енергетичні матеріали. Це потребує складної та кропіткої роботи у сфері національної освіти й науки, подолання застарілих стереотипів, проведення внутрішніх реформ, запровадження фундаментальних інновацій у методиці. Основним елементом навчального процесу стає формування знань, умінь і навичок роботи з інформацією, які варто формувати й розвивати цілеспрямовано.

Згідно з потребами сучасної системи освіти в умовах інформаційного суспільства та здобуття професійної освіти одним із важливих завдань стає потреба підготовки та свідомої діяльності майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій щодо:

– безперервного формування цілісної системи професійних знань, умінь і навичок згідно з ринком праці (грамотно працювати з інформацією, уміло синтезувати її в якісно нову інформацію й оцінювати її для професійної діяльності майбутніх фахівців і комп'ютеризації навчального процесу);

– зростання самовдосконалення, саморозвитку на засадах постійного професійного зростання особистісного та професійного потенціалу

(самостійно покращувати процес здобуття знань і формалізації його на основі індивідуалізації саморозвитку майбутніх фахівців із використанням інформаційних потоків для інтелектуалізації процесів пошуку виконання та рішень навчальних і практичних завдань, творчих процесів);

– удосконалення професійної компетентності, кваліфікованої діяльності, неперервної самоосвіти протягом життя (інтеграції інформаційних об'єктів і технологій, нових педагогічних інновацій, методик у систему освіти майбутніх фахівців, що забезпечить розвиток і саморозвиток майбутнього фахівця в освітньому середовищі. На заняттях, починаючи від лекційних занять, виконання лабораторних занять до науково-дослідницької роботи перед майбутніми фахівцями ставилися завдання, які вимагали залучення всіх знань, умінь і навичок для виконання їх із якнайкращим результатом відповідно до індивідуальних особливостей кожного. Поступове вдосконалення й поглиблення навчальної діяльності сприяло розвитку вмінь і навичок аналітико-синтетичного опрацювання інформації для виконання професійних завдань і розвитку особистісних якостей учасників освітнього процесу).

Перед майбутніми фахівцями в галузі інформаційних технологій постають завдання щодо особистісного зростання та професійного саморозвитку на засадах системного постійного вдосконалення й неперервного підвищення кваліфікації, стрімкого оновлення й оволодіння професійними знаннями, уміннями та навичками, адаптаційної гнучкості до майбутньої професійної діяльності й умов праці.

Розглянемо основні аспекти професійного саморозвитку майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій.

Професійний саморозвиток пов'язаний із внутрішнім поєднанням структурних складників психіки особистості, спрямованих на її конструктивну взаємодію з навколишнім середовищем шляхом отримання особистісно значущого й адекватного вимогам соціуму результату професійної діяльності. Цей процес є постійним і не обмежується змістом набутого досвіду. Його підґрунтям є актуалізоване прагнення до професійного зростання, що проявляється в інтересах, прагненнях, переконаннях, здібностях особистості, в активній позиції щодо пізнання довкілля, а також самопізнання, розкриття духовного й інтелектуального потенціалу [1, с. 80].

Для того, щоб представити саморозвиток особистості концептуально, Н.Б. Крилова поєднує різноманітні механізми саморозвитку в шість функціональних блоків, які названі базовими: самовизначення, самоорганізація, самопізнання, саморегуляція та самореабілітація, самореалізація, самоосвіта. Функція самовизначення забезпечує ситуативний вибір позиції, учинку, судження,

оцінки, суб'єкта спілкування і взаємодії. За допомогою самоорганізації особистість забезпечує, планує, оперативно організовує, контролює ті чи інші форми своєї життєдіяльності. Функція самопізнання полягає в тому, щоб скерувати розуміння діяльності та поведінки, усвідомлення себе, розкрити для себе особливості самосвідомості. Функція саморегуляції й самореабілітації – це постійна корекція, адаптація, збереження та відновлення цілісності «Я» й життєзабезпечення всього організму. Роль самореалізації в усіх формах прояву саморозвитку полягає в спрямуванні особистості на максимальне розкриття творчих здібностей, на адекватну й гнучку поведінку, на виконання дій, що відповідають очікуванням інших і власним завданням. Функція самореалізації – розкриття потенціалу особистості. І, нарешті, функція самоосвіти – удосконалення мислення, почуттів і волі особистості, а також її практичних умінь і навичок [4, с. 112].

У структурі професійного саморозвитку О.Е. Чудіна виокремлює такі чотири складники: самосвідомість, самооцінка, самоорганізація, самоуправління. Самосвідомість характеризується логічністю пояснень, обґрунтованістю висновків на основі практичного досвіду, поповненням знань про себе як майбутнього фахівця та про ідеальну модель професійної діяльності. Без глибокого розуміння себе, своїх прагнень, без адекватної оцінки власних здібностей неможливі чіткі професійні цілі та послідовність у їхньому досягненні. Несформованість ставлення до себе як майбутнього педагога гальмує професійний саморозвиток, оскільки саме через самоусвідомлення студент розуміє невідповідність власних якостей вимогам професії й тим самим спонукає себе до змін, формує своїми діями й учинками власну особистість. Самооцінка проявляється в усвідомленні власних професійних якостей і цих якостей в інших студентів. Становлення студента як суб'єкта професійної діяльності передбачає усвідомлення особистісної значущості й смислу своєї діяльності. Самоуправління характеризується такими ознаками: прогнозування результатів власної педагогічної діяльності, її рефлексія. Розвиток цього компонента пов'язується з умінням майбутнього педагога організувати власні дії, в яких зафіксовані значущі для нього смисли, визначати ієрархію переваг, про які він здатний собі відзвітувати, виявляти, що йому потрібно. Самоуправління є творчим процесом. Він складається з аналізу суперечностей, прогнозування, цілепокладання, формування критеріїв, оцінки якості, прийняття рішень щодо дій, контролю, корекції. Вищевказані компоненти пов'язані між собою, позитивні зміни одного є причиною розвитку іншого [8, с. 156].

В.А. Семиченко окреслила такі складові частини професійного саморозвитку: визначення

вимог до певного виду професійної діяльності з урахуванням перспектив змін її функцій, структури, форм, технологій; діагностування якостей конкретного фахівця; визначення напрямків самовдосконалення, виходячи з бажаного результату і наявних якостей; складання програми самовдосконалення для конкретної особи; визначення способів і засобів реалізації програми самовдосконалення; реалізація програми самовдосконалення; оцінювання здобутих результатів на кожному етапі самовдосконалення; унесення корективів у поточний перебіг подій; оцінювання загальних результатів реалізації програми й ухвалення нової програми (за потреби); визначення нових перспектив і напрямів самовдосконалення [5, с. 54–55].

За баченням Л.О. Хомич у компонентний склад професійного саморозвитку майбутніх фахівців входить самовизначення як вироблення своєї життєвої позиції, свого світогляду, ставлення до себе й навколишнього світу, розуміння суспільних процесів, уміння поставити перед собою завдання й відповідно діяти; самореалізація – утвердження себе як особистості, яка не обмежує власні інтереси й інтереси оточуючих, а також розвиток творчих здібностей (наукових, художніх, технічних, спортивних, організаційно-комунікативних); самоорганізація як якість, властива кожній людині й особливо важлива для фахівця, який повинен мати навички елементарної психічної саморегуляції; самореабілітація як наявність у людини можливостей захистити себе культурними способами в несприятливому оточенні, відстояти свою позицію, створити позитивний мікроклімат; уміння долати конфлікти без нервових перевантажень, здатність зняти напругу; керувати не тільки своєю психікою, своїми емоціями, а й своїм тілом; уміння відпочивати, адекватно оцінювати себе й інших [7, с. 97].

Професійний саморозвиток майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій передбачає таке:

– безперервне оволодіння новими професійно важливими знаннями й уміннями, особистісне вдосконалення професійно значущих рис і здібностей, збагачення індивідуальних якостей і самоуправління фаховим розвитком;

– удосконалення професійних здібностей, цілеспрямоване фахове зростання та становлення себе як професіонала, підвищення професійної компетентності, розвиток фахових якостей відповідно до вимог професійної діяльності;

– поглиблення наукової та практичної підготовленості до розв'язання фахових завдань, динамічне самопроекування особистості, постійне професійне творче зростання.

Висновки. Таким чином, модернізація професійної освіти щодо професійного саморозвитку майбутніх фахівців у галузі інформаційних техно-

логій являє собою постійний динамічний процес оволодіння інформаційними технологіями, який орієнтований на самоорганізацію прогресивних змін у процесі фахової підготовки, спрямований на формування професійних якостей для досягнення вищих рівнів професіоналізму в ІТ-галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вієвська М.Г., Красовська Л.І. Формування мотивації фахівця до безперервної професійної освіти. Вища школа. 2011. № 1. С. 75–82.
2. Кубрак С.В. Педагогічні умови професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю засобами інформаційних технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти». Житомирський державний ун-т імені Івана Франка. Житомир, 2012. 20 с.
3. Масовер Н.Ю., Никитина Н.И. Саморазвитие студента в профессионально-личностном становлении преподавателя естественнонаучной дисциплины. Методическое пособие. «Педагогическая практика студентов университета с дополнительной квалификацией «химия». Новгород: НовГУ, 2005. Вып. 2. Т. 13. С. 93–96.
4. Полоз Г.М. Педагогічні умови професійного саморозвитку курсантів-пілотів в процесі вивчення авіаційної психології: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси: [б. в.], 2011. 217 с.
5. Семиченко В.А. Проблема особистісного розвитку і саморозвитку в контексті неперервної професійної освіти. Педагогіка і психологія. 2010. № 2. С. 46–57.
6. Тухватуллина С.Ю., Шумакова О.А. Обзор ключевых принципов, механизмов и барьеров профессионального саморазвития личности. МНКО. 2015. № 1 (50). URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/obzor-klyuchevykh-printsipovmehanizmov-i-barieroprofessionalnogo-samorazvitiya-lichnosti>. (дата звернення: 02.07.2018).
7. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів. К.: Магістр-S, 1998. 200 с.
8. Чудина Е.Е. Профессионально-личностное саморазвитие будущего учителя в вузе. Известия Волгоградского государственного технического университета. 2013. Вып. 9 (112). Т. 13. С. 155–159.
9. Шамардина М.В. Профессиональное саморазвитие личности. URL: <http://college.biysk.secna.ru/news/npk/shamardina.doc>. (дата звернення: 01.07.2018).